Theodor Iordănescu (1874-1953)

Iepurele și leul

– traducere din Sukasaptati –

textus ornatior, povestea a 40-a

București
19 iulie 2025

Iepurele și leul[1]
- traducere din *Śukasaptati* XL -

Iarăși întrebă Prabhâvati (strălucita) pe papagal (dacă să meargă la întîlnire), însă acesta strigâ către dînsa:

— Stăpînă, dacă tu poți să-ți înlături moartea ca iepurașul care și-a omorît vrăjmașul, și dacă veĭ ști să întrebuințezĭ așa de strălucita înțelepciune, poțĭ să te ducĭ.

Atuncĭ zise Prabhâvati, curioasă să afle istoria:

— Istorisește povestea cu iepurașul.

La acestea papagalul răspunse:

— Ascultă tu, al căriĭ glas este o musică pentru urechĭ:

Era odată, într'o pădure Târakarâla, un leŭ cu numele Kutila. De oare ce acesta omora toate viețuitoarele, veniră toțĭ locuitoriĭ aceleĭ pădurĭ și ziseră leuluĭ, care avea o putere grozavă:

— Doamne, rege al antilopelor, fiĭ milostiv lasă-ne și pe noĭ să trăim, căcĭ tu eștĭ stăpînitorul acesteĭ pădurĭ, iar noĭ, supușiĭ tăĭ. Tu omorĭ tot ce-țĭ iese în cale, chiar dacă ar fi treĭ saŭ patru animale, și, decĭ, purtarea ta este neauzită. Maĭ bine ar fi tu să staĭ în peșteră și în fiecare zi să vie la tine, de bună voie, cîte-un animal. Cu felul acesta și foamea ta îțĭ va fi potolită, iar noi nu vom peri toțĭ de-odată.

După ce dobitoacele locuitoriĭ pădurilor, stabiliră această regulă, trăiră astfel de aicĭ înnainte. În fiecare zi se ducea cîte unul din ceĭ cari locuiau acolo la acel leŭ, după cum îĭ venia rîndul, și în acest chip trăiaŭ. Între acestea veni rîndul unuĭ iepuraş, cu numele Cakora... Acest iepuraş nu alergă cu grabă în apropierea (leuluĭ), la timpul meseĭ ci după ce trecu timpul de mîncare, se duse și el. Cînd leul îl văzu, copleșit de mînie, se ridicâ să se răpeadă asupra iepurașuluĭ.

Acum spune, o Prabhâvati, cum scăpă el de moarte, numaĭ prin el însușĭ?

Îndată ce Prabhâvati auzi cuvintele papagalului, fu în judecata eĭ de o pricepere vie, dar maĭ departe nu vorbi. Maĭ tîrziŭ întrebă ea pasărea, iar Papagalul răspunse:

— Ascultă, Prabhâvati! Îndată ce iepurele ajunse în apropierea frunțiĭ și a coșuluĭ săŭ (falca mare ca un coş), începu să laude pe leŭ.

— Maiestate, domn al Zeilor, mare rege, ascultă un cuvînt și de la mine. Se maĭ găsește în inima ta vre-o mîndrie a neamuluĭ tăŭ? Dacă maĭ aĭ o astfel de mîndrie, ascultă ce vreaŭ să-țĭ spun: Plecasem pentru prînzul tăŭ cînd, pe drum, un alt leŭ încercă șă mă prindă. Eŭ spuseiŭ numele tăŭ, dar turbatul începu să te înjure și să-țĭ arunce cuvinte de despreț. Fiindcă nu maĭ puteam răbda cum eraĭ batjocurit, am venit la tine și acum, Maiestate, poțĭ să hotărăștĭ.

Astfel vorbi. Atuncĭ leul, a căruĭ mărire nu fusese maĭ înnainte nicĭ slăbită, nicĭ împărțită, și al căruĭ trup era acum mistuit de un foc lăuntric, zise iepurașuluĭ, voind să ajung lîngă acela:

1 *Neamul Românesc Literar*, III, nr. 23-24, 1911, pp. 367-374.

— Cine este vrăjmașul care lucrează ca mine, cît timp eŭ, stăpînul puternic al acesteĭ pădurĭ neînvins în mărire, veghez încă? Acum arată'mĭ drumul către acel făcător de rele. Eŭ, ființa cea maĭ înnaltă, cu adevărat, îl voiŭ face oaspe în casa peiriĭ.

Și, astfel, purtătorul de coamă ieși din peștera sa. De aicĭ vicleanul animal se duse zicînd mereŭ către prințul păduriĭ:

— Aicĭ, aicĭ – către un puț care nu avea apă multă, și zise:

— Măria Ta, cellalt de frica ta a fugit și s'a ascuns în acest puț. Privește pe mișelul, care nu se maĭ cunoaște pe sine (de frică).

Atuncĭ omorîtorul elefanților, apropiindu-se de puț și privind cu fața plecată, văzu înnăuntrul puțuluĭ icoana sa. Cînd leul văzu aceasta, lovi cu laba spre puț și scoase un răget. Din fundul puțuluĭ răsună însă ecoul. Peste măsură de supărat, sări atunci leul în puț și, sărind, purtătorul de ghiare în luptă îșĭ găsi moartea, iar toate dobitoacele începură să trăiască acolo mulțămite. Și astfel ziceau:

— Cine are inteligență, are putere; dar de unde are să aibă prostul putere? Uitați-vă cum un leu, beat de trufie, îșĭ găsește moartea printr'un iepuraș.

De aceia, o Prabhâvati, dacă ești capabilă de o inteligență așa de superioară, atuncĭ du-te la întîlnire.

Comentariu (de traducător).

Această poveste este tradusă din colecția *Sukasaptati* adecă *Șeptezecĭ de poveștĭ ale unuĭ papagal*, după ediția prietenuluĭ și profesoruluĭ mieŭ Richard Schmidt. Această colecție nu este așa de veche ca celelalte și nu poate trece peste secolul al XI-lea d. Hr. Cuprinsul acestor poveștĭ este motivat de următorul fapt:

Un soț pleacă în călătorie, pentru afacerĭ comerciale. Femeia sa este ademenită de un tînăr și voiește să se ducă la întîlnire de dragoste. Bărbatul a lăsat acasă două păsărĭ, și anume un sturz și un papagal, pe care femeia le consultă la întîmplarea eĭ. Sturzul este de la început contra pasuluĭ ce vrea să facă stăpînă sa, dar îșĭ găsește moartea. Papagalul, văzînd soarta tovarășuluĭ săŭ, se face că aprobă dorința stăpîneĭ, dar îĭ atrage atenția asupra diferitelor pericole.

— Dacă poțĭ să scapĭ din primejdie saŭ încurcătură, cum a făcut cutare saŭ cutare, îĭ spune papagalul, atuncĭ te poțĭ duce la întîlnire.

Femeia cere să-ĭ povestească istoria, și papagalul se execută, dar, cînd ajunge la încurcătură, se oprește și întreabă pe stăpînă să-ĭ spună cum făcu ea saŭ el din poveste, ca să scape. Femeia nu poate să răspundă, și papagalul îĭ zice:

— Dacă rămîĭ astăzĭ acasă, îțĭ voiŭ spune.

Astfel trec șeptezecĭ de nopțĭ, până ce se întoarce bărbatul.

Sukasaptati introduce un noŭ element în povestirile simple ale Indienilor, anume eleganța expuneriĭ și un fel de prețiositate, care ni amintește povestirile galante ale evuluĭ mediu. Cele șeptezecĭ de poveștĭ, din care unele formează ciclurĭ, cele maĭ multe sînt galante, și se asamănă cu ale luĭ Boccaccio, ba unele parcă au și fost imitate de către nuvelistul italian, ceia ce ne face să credem că, la compunerea opereĭ sale,

Boccaccio cetise recensiunĭ arabe saŭ turceștĭ (*Tûtînâmeh*) a poveștilor indiene. Astfel, ca să nu citez decît Ziua a VII-a din Boccaccio, găsim nuvele care reproduc exact poveștĭ din *Sukasaptati*, cum sînt No. 4 cu femeia care aruncă o piatră într'un puț = *Súka* 25; No. 9, pomul fermecat = *Súka* 37, saŭ No. 6, femeia cu doĭ amanțĭ = *Súka* 43, etc. De altfel, această colecție a fost reprodusă într'o mulțime de colecțiĭ în dialecte indiene, și cea maĭ importantă este cea din dialectul Marathi, editată tot de R. Schmidt. O mulțime de poveștĭ din *Sukasaptati* sînt luate din colecțiĭ maĭ vechĭ și se găsesc în *Tantrâkhyâyika*, *Pâncatantra*, *Hitopadesa*, *Kathâsaritsâgara*, etc. Chiar povestea tradusă de mine se găsește în toate acestea, și voiŭ reproduce măcar cîte ceva spre a se vedea deosebirea.

În *Tantrâkhyâyika*, I, 6, povestea începe cu versurile cu care termină în *Sukasaptati*: „Cine are minte are și putere”, apoi Damanaka, unul din șacalĭ, povestește astfel:

> — Într'o pădure trăia odată un leŭ mare, care făcea fără întrerupere o baie de sînge printre dobitoace.
>
> Atuncĭ veniră înnaintea luĭ toate dobitocele, cu inimĭ umilite, purtînd iarbă verde în gură (semnul supuneriĭ), îngenunchiară la pămînt și ziseră către regele dobitoacelor:
>
> — De ce face Domnul nostru fără nicĭun scop această distrugere a tuturor dobitoacelor, care o să-ĭ închidă cerul? Dacă noi vom fi distruse, îțĭ va lipsi și ție hrana, și paguba va fi de amîndouă părțile. Aibĭ milă de noĭ, și vom trimete Domnuluĭ nostru, pe rînd, cîte un dobitoc din fiecare neam.
>
> Propunerea fu primită, și în cursul timpuluĭ veni rîndul unuĭ iepuraș. Acesta, cînd primi porunca de la celelalte animale, cugeta în gîndul săŭ: „Aceasta însemnează să mă duc în gura morțiĭ, care mă va nimici. Ce poate fi, acum, potrivit pentru mine? Și totușĭ ce este imposibil înțeleptuluĭ? Vreaŭ tocmaĭ ca, printr'o viclenie, să omor pe leŭ”. Astfel lăsă el să treacă timpul de mîncare, și tocmaĭ atuncĭ se puse pe drum. Leul, avînd gîtlejul slăbit de foame, ochiĭ roșiĭ de mînie, buzele tremurînd, scrîșnind cumplit prin dințiĭ săĭ rînjițĭ, stîrnind groază cu figura luĭ și cu loviturile luĭ de coadă, strigă către iepuraș:
>
> — Ce poate face chiar cel maĭ supărat decît să iea viața celuĭ ce l-a supărat? De aceia, spune-mĭ de ce aĭ lăsat să treacă timpul meseĭ?
>
> — Nu sînt eŭ de vină dacă am scăpat timpul mesei, răspunse iepurașul.
>
> — Cine te-a oprit? zise Leul.
>
> Iepurele:
>
> — Un leŭ.
>
> Cînd leul auzi aceasta, strigâ, el, cu inima plină de mînie:
>
> — Trăiește aicĭ, în pădurea ocrotită de mine, un leŭ?
>
> Iepurele zise:
>
> — Da, negreșit!
>
> Atuncĭ leul se gîndi: „Ce folosește dacă-l omor pe acesta? Trebuie să-mi arăte pe rivalul mieŭ și, după ce-l voiŭ omorî, voiŭ mînca și pe acesta.” De aceia zise iepureluĭ:

> — Arată-mĭ răpede pe mişel.
>
> Iepurele însă rîdea în înlăuntrul săŭ şi, luîndu-şĭ călăuze învăţăturile înţelepte ale luĭ Brhaspati şi Usanas, care să-ĭ aducă folos, arătă leuluĭ un puţ mare, frumos zidit din cărămidă, în care era o apă limpede, de mărimea a doĭ oamenĭ. De oare ce leul nu ştia că există o imagine a corpuluĭ săŭ, îĭ aluneca mintea pe o cale rea şi, gîndind că acea imagine este rivalul luĭ, se răpezi asupră-ĭ, fără să stea la îndoială, şi îşĭ găsi moartea din causa prostieĭ luĭ.

În *Pancatantra* (*textus simplicior*, I, 8, *textus ornatior*, I, 7), povestea este mult maĭ complicată. Se arată numele dobitoacelor care vin la leŭ şi care, prin o mulţime de versurĭ, se silesc să-l convingă să le mănînce pe rînd. Cînd iepuraşul se duce la leŭ, trist de soarta ce-l aşteaptă, pe drum găseşte un puţ (*textus simplicior*) şi, uitîndu-se înnăuntru, îşĭ vede imaginea. Atuncĭ îĭ vine ideia că poate să păcălească pe leŭ şi să-l omoare. După ce iepurele-ĭ spune o întreagă întîmplare, îĭ arată că cellalt leŭ locuieşte într'o adevărată cetate, iar, cînd nu-l găsesc, iepurele îĭ spune că s'a ascuns de frică într'un puţ. Resultatul este tot moartea leuluĭ şi bucuria dobitoacelor.

În *Hitopadesa* (II, 8) avem aceiaşĭ poveste, însă mult maĭ scurtă, întru cît şi colecţia este o prescurtare din *Pancatantra.*

În secolul al XII-lea după Hristos trăiesc doĭ poeţĭ însemnaţĭ Somadeva şi Kşemendra, cari transcriseră în limba sanscrită colecţiile de poveştĭ existente în limbile poporale. Astfel, *Kathasaritsâgara* (o Mare în care curg torente de poveştĭ), numită şi *Brhat-katha* (Marea-Poveste) cuprinde peste 40.000 de versuri şi adună aproape toate colecţiile de poveştĭ cunoscute pe atunci, între care întră şi *Pancatantra.* Opera luĭ Kşemendra, numită *Brhatkathamanjari* (Mare Mănunchiŭ de Poveştĭ), deşi maĭ mică, cuprinde foarte multe părţĭ din *Pancatantra.* În amîndouă colecţiile se găseşte şi povestea leuluĭ cu iepuraşul (Somadeva LX, 91; Kşemendra, XVI, 292).

După ce *Pancatantra* este tradusă încă din secolul al VI-lea după Hristos în limba persană medievală (*pahlavi*), maĭ tîrziŭ prin mijlocirea Arabilor şi Sirienilor, pătrunde în Europa, prin recensiile luĭ Simion Seth şi Ioan din Capua. Aceste două sînt traduse în toate limbile europene şi aŭ fost cetite cu mult interes pănă în zilele noastre. Din *Sukasaptati*, un scriitor persan prelucrâ 52 de poveştĭ, prin secolul al XIII-lea după Hristos, supt titlu de *Tutinameh* (Cartea Papagaluluĭ), care cam în acelaşĭ timp fu tradusă şi în limba turcă şi, astfel, se răspîndi în Europa. Ca o curiositate trebuie amintit că un Grec, Demetrios Galanos, care, în întâia jumătate a secoluluĭ trecut, fusese în India şi învăţase limba Brahmanilor, a tradus, între altele, şi o parte din *Sukasaptati* supt titlul: Ψιττακοῦ μυθολογίαι νυκτερινοί.

Prototipul acestor poveştĭ se află în legendele budiste, care se născură cu mult înnainte de Hristos, fiind concentrate în cartea legendelor budiste numită *Jatakam* (Renaşteri). Astfel, povestea noastră are multă asămănare cu a XII-a *Jatakam*, cînd Buda se renăscuse într'o gazelă, şi din care poveste voiŭ traduce o parte:

> Cînd Brahmadatta domnia în Benares, luă Bodhisattva (Buda Renăscut), în renaşterea sa, forma uneĭ gazele. Cînd părăsi trupul mameĭ sale, era de coloarea auruluĭ, ochiĭ ca nişte pietre scumpe, coarnele ca argintul, iar botul roşu ca purpura, vîrful picioarelor parcă era făcut cu lac, iar coada ca a unuĭ yak (boŭ de

India); în sfîrșit trupul său era de mărimea unul mînz. El își avea reședința în pădure, încunjurat de 500 de gazele, și se numia Regele Nigrodha (Bananier). Nu departe de el locuia un alt rege al gazelelor, tot de coloarea aurului și încunjurat de 500 de gazele, care se numia Sakha (Ramură).

În acel timp, regele din Benares era foarte lacom după vînătoarea de gazele, căcĭ fără carne nu mînca. De aceia aduna în fiecare zi pe oamenii din orașe și de la țară, împiedecîndu-ĭ în treburile lor, și se ducea la vînătoare. Oamenii se gîndiaŭ: „Acest rege ne împiedecă în treburĭ. De aceia ar trebuĭ să facem în parc o livadă, să aducem apă și să momim gazelele, apoi să închidem poarta și să le predăm regeluĭ". Astfel eĭ plantară în tot parcul iarbă bună de mîncat, aduseră apă acolo și construiră o poartă. Apoĭ, împreună cu orășenii, cu ciocane și alte arme, se duseră în pădure după gazele. Fiindcă eĭ credeaŭ că pot prinde gazelele dacă le luaŭ la mijloc, încunjurară un loc ca de o Iojana (9 mile englezeștĭ) de întindere, în care se cuprindeaŭ turmele Nigrodha și Sakha. Cînd văzură turmele de gazele, loviră cu ciocanele în arborĭ, tufișurĭ și în pămînt, și scoaseră gazelele din locurile unde se aflaŭ; apoĭ, cu săbiile, lăncile, arcurile și alte arme, scoțînd chiote puternice, împinseră gazelele în parc. Atuncĭ închiseră poarta, se duseră la rege și ziseră:

— Doamne! Dacă vă duceți mereŭ la vînătoare, noĭ nu maĭ putem lucra nimic; de aceia noĭ am adus gazelele din pădure în parcul vostru: mîncați-le de acum sănătoșĭ.

Eĭ își luară rămas-bun de la rege și se depărtară. Cînd regele auzi cuvintele lor, se duse în parcul săŭ și, văzînd pe cele două gazele ca aurul, li dărui viață. De aicĭ înnainte se ducea une orĭ regele însușĭ, omora o gazelă și o lua cu el; une orĭ venia bucătarul, omora o gazelă și o ducea cu el. Cînd însă gazelele vedeaŭ arcul, fugiaŭ cuprinse de frica morțiĭ, și, dacă primiaŭ două saŭ treĭ rănĭ, slăbiaŭ și muriaŭ. Turma veni și spuse aceasta luĭ Bodhisattva. Acesta chemă pe Sakha și vorbi cu el:

— Dragul mieŭ, multe gazele pier degeaba. De oare ce tot trebuie să moară, de aicĭ înnainte gazelele să nu maĭ fie omorîte cu săgeata, ci trebuie să meargă la tăietor, făcînd un schimb regulat. Într'o zi să fie rîndul turmeĭ mele, în altă zi al turmeĭ tale. Gazela, însă pe care o cădea sorțul să se ducă singură la tăietor și să-șĭ pună capul pe el. În felul acesta, celelalte gazele nu vor maĭ fi rănite.

Fiecare dădu aprobarea, zicînd: „bine!" De aicĭ înnainte, gazela pe care cădea sorțul se ducea singură la tăietor, își punea gîtul pe el și se culca jos. Atuncĭ venia bucătarul și o lua cu el.

Într'o zi căzu soarta pe o gazelă însărcinată din turma luĭ Sakha. Aceasta se duse la Sakha, și zise:

— Doamne! Eŭ sînt însărcinată, și, dacă voiŭ naște, aŭ să fie două ființe la sorț; lasă să treacă acum sorțul de la mine.

Acesta însă răspunse:

— Nu pot să fac altfel cu soarta ta; tu știĭ ce-țĭ este hotărît, de aceia du-te.

Fiindcă la aceasta nu găsi niciŏ ascultare, se duse la Bodhisattva și-ĭ povesti întîmplarea. Cînd acesta auzi cuvintele sale, zise:

— Bine, du-te, eŭ voiŭ trece sorțul peste tine.

> Și merse însuși, își plecă capul pe tăietor și se culcă pe el. Cînd bucătarul îl observă, se gîndi: „Regele gazelelor, care a obținut cruțarea, stă pe tăietor! Cu ce o fi vinovat?" Se duse răpede la rege și-ĭ spuse ce-a văzut. Regele se urcă îndată în trăsură și veni cu suită mare. Cînd văzu pe Bodhisattva, zise:
>
> — Iubite rege al gazelelor, eŭ ți-am acordat ție grație, de ce dar staĭ acolo?
>
> Bodhisattva însă răspunse:
>
> — O mare rege, o gazelă însărcinată, venind la mine, mi-a zis: „Lasă sorțul mieŭ să cadă asupra alteia", dar eŭ nu puteam să daŭ alteia suferința morțiĭ, de aceia îmĭ daŭ eŭ însumĭ viața pentru ea, primesc moartea, și de aceia m'am așezat aicĭ.
>
> Regele răspunse:
>
> — Iubite rege al gazelelor care aĭ coloarea auruluĭ, nu am văzut printre oameni vreunul care să aibă răbdarea, prietenia și compătimirea ta; de aceia sînt foarte mulțămit de tine. Scoală, căcĭ îțĭ dăruiesc viața, ție și celeĭlalte gazele.
>
> La aceasta Bodhisattva vorbi:
>
> — Dacă aĭ cruțat pe doĭ, ce trebuie să facă ceĭlalțĭ, o principe al oamenilor?
>
> — Și lor li acord grația...

În acest mod Bodhisattva reușește să capete grația pentru animale, păsărĭ și peștĭ. Maĭ departe legenda continuă și arată că gazelele, înmulțindu-se, încep să strice țarinele oamenilor, cari se plîng regeluĭ. Negrodha însă oprește pe gazele de la țarinele oamenilor, și, astfel, trăiesc într'o complectă armonie.

Cum se vede, începutul acesteĭ legende ni amintește începutul poveștiĭ din *Sukasaptati*. Dobitoacele vînate în grupă, văzînd că sînt distruse, se oferă să vie cîte una de bună voie, iar la urmă intervine grațierea. Decĭ teoria cea nouă, că aproape toate poveștile de maĭ tîrziŭ îșĭ aŭ originea în vechile legende budiste, se adeverește prin înmulțirea exemplelor de comparație.